

Benito Mussolini – od socjalisty do faszysty

24 sierpnia 2018

Faszyzm w powszechnej opinii uchodzi za ideologię skrajnie prawicową. Wielu może zaskakiwać fakt, że jeden z jego twórców Benito Mussolini rozpoczął swoją karierę polityczną na początku XX wieku jako działacz socjalistyczny. Z ideologią tą zerwał ostatecznie dopiero na przełomie 1919-1920 roku...

Benito Mussolini urodził się 29 lipca 1883 roku w miejscowości Dovia di Predappio we Włoszech. Jego ojciec, Alessandro Mussolini, był ubogim rzemieślnikiem o przekonaniach silnie lewicowych. To z jego inicjatywy syn otrzymał imię Benito na cześć antyklerykalnego prezydenta Meksyku Benito Juareza (1806-1872). Młody Mussolini zaczytywał się w literaturze politycznej i filozoficznej – z autorów których czytał należy wymienić Karola Marksa, Fryderyka Nietzschego i teoretyka narodowego syndykalizmu Georges'a Sorela (1847-1922). W późniejszych latach życia wpływ wywarli na niego z kolei Niccolò Machiavelli oraz francuski socjolog i autor głośnej w tamtych czasach „Psychologii tłumu” Gustaw Le Bon (1841-1931).

Nieodrodny syn swojego ojca

Po ukończeniu Instytutu Nauczycielskiego w miejscowości Forlimpopoli w 1901 roku i uzyskaniu uprawnień nauczycielskich krótko pracował w tym zawodzie. W 1900 roku wstąpił do Włoskiej Partii Socjalistycznej. W latach 1902-1903 przebywał w Szwajcarii i w Niemczech. Po powrocie do Włoch w 1904 roku odbywał służbę wojskową, którą zakończył dwa lata później. Następnie powrócił do zawodu nauczyciela, jednocześnie podejmując działalność dziennikarską i polityczną we Włoskiej Partii Socjalistycznej.

W owym czasie był pod silnym wpływem Karola Marksa, którego

nazywał „ojcem i nauczycielem”. Podziwiał go jednak głównie nie za jego teorie socjologiczne i ekonomiczne, ale za to, że według niego był „wielkim filozofem przemocy robotniczej”. Zdaniem Mussoliniego bogatsze warstwy społeczeństwa nigdy nie oddadzą dobrowolnie władzy i majątku robotnikom i chłopom, zatem walka z nimi musi być twarda i bezwzględna, z użyciem przemocy w dosłownym znaczeniu tego słowa. Nie wierzył jednak w to, że „klasa robotnicza” sama z siebie jest w stanie dokonać rewolucji, gdyż jego zdaniem pozbawiona jest zupełnie skłonności rewolucyjnych.

Pogląd ten wyznawał także po rozstaniu z socjalizmem – w 1921 roku stwierdził, że „robotnicy są z natury... pobożni i pacyfistycznie nastawieni”. Jediną zatem drogą do dokonania rewolucji według Mussoliniego miało być stworzenie elitarniej partii, która zaszczepi „klasie robotniczej” rewolucyjną ideę i poprowadzi ją do zwycięskiej walki z burżuazją. Mówiąc jego językiem miała to być „arystokracja inteligencji i woli”. Zaczął więc dążyć do przekształcenia Włoskiej Partii Socjalistycznej w duchu tej idei. W tym celu założył w 1910 roku gazetę „La Lotta di Classe” („Walka klas”).

Warto w tym miejscu zacytować obszerny artykuł redakcyjny Mussoliniego z pierwszego numeru tej gazety: „Socjalizm nadchodzi, a stopień jego realizacji w łonie istniejącego społeczeństwa obywatelskiego mierzy się nie politycznymi zdobyczami – często złudnymi zasadami partii socjalistycznej – ale liczbą, potęgą i świadomością zreszeń robotniczych, które już dziś tworzą jądro przyszłej organizacji komunistycznej. A klasa robotnicza, jak mówi Karol Marks w Nędzy filozofii, zastąpi w toku swego rozwoju stare społeczeństwo obywatelskie związkami, który wyeliminuje klasy i ich konflikty... Do owej chwili konflikt między proletariatem a burżuazją jest walką przeciwko klasie, walką, która doprowadzona do swego najwyższego punktu, jest rewolucją totalną... Ostatecznym wynikiem tej walki będzie wywłaszczenie burżuazji, a klasa robotnicza bez trudu rozpocznie produkcję na bazie

komunistycznej, tak jak już dziś, w swoich związkach zawodowych, szykuje broń, instytucje i ludzi do tej wojny i tego podboju...”

Poglądy Mussoliniego zdobyły poparcie większości działaczy socjalistycznych. W 1912 roku na zjeździe WPS Mussolini wszedł do jej Komitetu Wykonawczego i otrzymał stanowisko redaktora naczelnego pisma „Avanti” – głównego organu prasowego partii. Można zatem było zakładać, że zaledwie 29-letni Mussolini będzie odgrywał rolę „włoskiego Lenina”, czyli radykalnego działacza marksistowskiego, którego naczelnym celem życia jest wywołanie w tym kraju rewolucji na wzór rosyjskiej. Historia potoczyła się jednak zupełnie inaczej...

„Narodowy socjalista”

Przed rokiem 1914 Mussolini groził, że jeśli rząd włoski zdecyduje się na przystąpienie kraju do widocznej coraz bardziej na politycznym horyzoncie wojny między dwoma przeciwstawnymi sobie blokami państw europejskich, włoscy socjaliści odpowiedzą kampanią obywatelskiego nieposłuszeństwa. W roku 1911, po wysłaniu wojsk włoskich na podbój należącej wtedy do Turcji Libii, zadeklarował, że socjaliści są gotowi, za pomocą strajku generalnego, do przekształcenia „wojny między państwami w wojnę między klasami”.

W momencie wybuchu I wojny światowej w sierpniu 1914 roku zadeklarował, że jeśli Włochy złamią neutralność, w odpowiedzi na to wybuchnie „powstanie proletariackie”. Kilka miesięcy później, w listopadzie 1914 roku dokonał radykalnej zmiany poglądów w tej kwestii i zaczął opowiadać się za przystąpieniem Włoch do konfliktu po stronie aliantów. Z tego powodu został wyrzucony z WPS, ponieważ jego publiczne wystąpienia w tym duchu stały w jaskrawej sprzeczności z oficjalnym stanowiskiem partii, nadal opowiadającej się za neutralnością Włoch w toczącym się powszechnym konflikcie

europiejskim i światowym. Musiał z tego powodu ustąpić ze stanowiska redaktora naczelnego pisma „Avanti”.

Tę nagłą wolę ideologiczną Mussoliniego badacze tłumaczą na różne sposoby. Najbardziej prawdopodobnym jej wyjaśnieniem jest obserwacja przez przyszłego twórcę włoskiego faszyzmu zachowania europejskich partii socjalistycznych, które przed wybuchem wojny ostro się jej sprzeciwiały i składały pacyfistyczne deklaracje, gdy jednak ona wybuchła nagle zmieniły w tej kwestii zdanie i okazały poparcie rządowi w swoich krajach.

W wyniku tej sytuacji Mussolini doszedł najwidoczniej do przekonania, że nacjonalizm jest ideologią równie żywą i potężną jak socjalizm, gdyż w grudniu 1914 roku napisał: „Naród nie zniknął. Wierzyliśmy dotąd, że przestał istnieć. Tymczasem widzimy, jak powstaje, żyje i kipi energią! I nie bez powodu. Nowa rzeczywistość nie stłumi prawdy: klasa nie może zniszczyć narodu.(..) Można umieścić klasę w narodzie, ale nie zniszczą się one nawzajem.”

Od tej pory jego ideologią stał się socjalizm połączony z nacjonalizmem, który można nazwać „narodowym socjalizmem”, oczywiście różniącym się od późniejszego niemieckiego nazizmu. W celu głoszenia swoich nowych poglądów założył gazetę „Il Popolo di Italia” z siedzibą w Mediolanie. Po przystąpieniu Włoch do wojny po stronie państw Ententy w 1915 roku, z własnej inicjatywy wstąpił do wojska i walczył na froncie do lutego 1917 roku, kiedy to został poważnie ranny, w wyniku czego został odesłany na tyły, a następnie zwolniony do domu w sierpniu tego samego roku. Po powrocie do Mediolanu ponownie zaczął wydawać własną gazetę. 23 marca 1919 roku założył w Mediolanie „Związki Kombatantki” (wł. Fasci di Combattimento), których program polityczny był mocno antymonarchiczny, antykapitalistyczny i antyklerykalny. Wystarczy w tym kontekście wspomnieć takie jego postulaty jak: udział robotników w zarządzaniu fabrykami, częściowe wywłaszczenie majątku kapitalistów „za pomocą wysokiego

podatku od kapitału”, konfiskata własności kościelnej czy ustanowienie republiki.

Na bazie takiego programu Mussolini spodziewał się, że jego dawna partia zgodzi się na podjęcie z nim współpracy, a w dalszej perspektywie na przyjęcie go z powrotem w swoje szeregi, razem z jego zwolennikami. Dawni towarzysze partyjni nie wybaczyli mu jednak „zdrady z 1914 roku”, czyli agitacji za przystąpieniem Włoch do I wojny światowej wbrew oficjalnemu stanowisku partyjnemu i zadeklarowali, że są gotowość do stworzenia bloku wyborczego z faszystami w zbliżających się w tym roku wyborach parlamentarnych (zaplanowanych na listopad) tylko i wyłącznie pod warunkiem wykluczenia z ich organizacji Mussoliniego... Z tego powodu Fasci di Combattimento musiały samodzielnie wystartować w wyborach. Poniosły w nich totalną klęskę nie zdobywając ani jednego mandatu poselskiego. Ta sytuacja skłoniła Mussoliniego do kolejnej, radykalnej zmiany poglądów – zdając sobie sprawę, że nie ma szans na odegranie jakiegokolwiek roli na włoskiej scenie politycznej jako kolejna lewicowa opcja, obok socjalistów i rodzącego się w tym okresie ruchu komunistycznego, zdecydował się przesunąć na prawo...

Ostateczny rozwód z socjalizmem

Na początku 1920 roku Mussolini zaczął głosić idee radykalnie odmienne od dotychczasowych: nagle zaczął propagować pojednanie swojego ruchu z monarchią, Kościołem katolickim, kapitalistami oraz wzywać do walki przeciwko lewicy. Posługując się retoryką patriotyczną, hasłami walki z bolszewizmem oraz klasowym internacjonalizmem utworzył tzw. „zastępy bojowe”. Bojówki te, złożone z 30-50 faszystów, napadały na lokale partii socjalistycznej, strajkujących robotników, przywódców związkowych oraz izby pracy. Pod koniec 1920 roku faszystowskie „zastępy bojowe” wyruszyły do wsi żeby bić chłopów, którzy zajęli w tym czasie ziemię szlachecką. Dzięki tej działalności Mussolini pozyskał dla swojego ruchu poparcie właścicieli ziemskich i wielkich przemysłowców. Na

kongresie ruchu faszystowskiego w Rzymie, w dniach 7-10 listopada 1921 roku Fasci di Combattimento zostały przekształcone w partię polityczną pod nazwą Narodowa Partia Faszystowska (Partito Nazionale Fascista – PNF).

W roku 1922 Mussolini zorganizował swój słynny „marsz na Rzym”, w wyniku którego zdobył dyktatorską władzę, którą sprawował do 1943 roku, a następnie jako przywódca utworzonej w tym roku przez III Rzeszę we Włoszech marionetkowej „Republiki Salo” do kwietnia 1945 roku.

Benito Mussolini zaczynał swoją karierę polityczną jako zwolennik ideologii socjalistycznej, której przez długi czas był wierny. Jego rozwód z socjalizmem nastąpił w wyniku skomplikowanych okoliczności – można powiedzieć nawet, że to przede wszystkim socjaliści odrzucili jego, a nie on ich. Jakkolwiek może się to wydawać zdumiewające, to jednak faszyzm włoski pierwotnie miał bardzo silne powiązania z socjalizmem – dopiero na przełomie 1919/1920 roku stał się ruchem skrajnie wrogim wszystkim ugrupowaniom lewicowym, zarówno komunistycznym jak i socjalistycznym. Podkreślić jednak należy, że twierdzenia te dotyczą tylko i wyłącznie faszyzmu włoskiego – geneza, rozwój i oblicze ideowe ruchów faszystowskich w innych krajach są odrębnymi kwestiami na zupełnie inną dyskusję...

Autorstwo: Konrad Ruzik

Źródło: Histmag.org

Licencja: [CC BY SA 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)

Bibliografia

1. Gentile Emilio, „Początki ideologii faszystowskiej 1918-1925”, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011.
2. Hagg Goran, „Mussolini. Butny faszysta”, Prószyński i S-ka, Warszawa 2015.

3. Pipes Richard, „Rosja bolszewików”, Magnum, Warszawa 2006.